

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences
Cilt: 26, Sayı: 2, Sayfa: 65-76, ELAZIĞ-2016

NA'TLARIN İSTİŞFÂ BÖLÜMLERİNDE SÖYLEM DÜZENİ

The Order of Discourse in Istişfâ Part of Na'ts

Bahir SELÇUK*

"Hz. Muhammed (s.a.v.) de bir beşerdir lâkin diğer insanlar gibi değil. Taşlar arasında yakut ne ise, insanlar arasında da O öyledir."

ÖZET

İslam kültür, sanat ve medeniyeti dairesine dâhil milletlerin edebiyatlarında ilk dönemlerden itibaren Hz. Peygamber, derin bir saygı ve sevgi ile anılmış; doğumundan vefatına kadar yaşamış olduğu hemen her şey edebî metinlere konu olmuştur. Öyle ki klâsik Türk şiirinde Hz. Peygamber'in vasıfları etrafında bir peygamber edebiyatı meydana getirilmiştir. Hz. Peygamber'in çeşitli yönleriyle ele alındığı edebî türlerden biri olan na'tlarda Hz. Peygamber övgüsünün yanında istimdat (sığınma, yardım dileme) ve istişfâ (şefaata talep etme) hususları da dikkat çekmektedir. Hayatta iken ümmetinin elinden tutan Hz. Peygamber'in vefatından sonra da çaresizlerin sığınağı olduğu; mahşer günü herkesin kendisini kurtarma peşine düştüğü anda Hz. Peygamber'in ümmetinin derdine düşeceği ve ümmetin günahkârlarına şefaata olacağı düşüncelerinden hareketle şairler, ondan yardım dilemekte ve günahlarına şefaata olmalarını istemektedirler. Dünyanın maddi ve manevi problemlerinin çokluğu, günahkârlık hissi, kıyamet gününde yalnız ve çaresiz kalma korkusu gibi çeşitli gerekçelerle şefaatin istendiği istişfâ bölümlerinde belli bir söylem düzenine uyulduğu görülür. Bir yandan Hz. Peygamber'in büyüklüğünü, üstünlüğünü ve seçkinliğini dile getiren şair, diğer yandan acizliğini, yalnızlığını, günahlarının çokluğunu samimi bir edayla ifade etmektedir. Diğer taraftan başta edebî sanatlar olmak üzere çeşitli dilsel unsurlarla duygu ve düşüncelerine estetik bir boyut katar. Bu çalışmada, na'tlardaki istişfâ bölümlerindeki dil, üslup ve muhtevadan hareketle söylemin nasıl bir düzen içerisinde inşa edildiği hususu üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, na't, istimdat, istişfâ, söylem, düzen.

ABSTRACT

Since the first periods in the literatures of the nations in the chamber of Islamic culture, art and civilization, Prophet has been referred with deep respect and love; nearly all the experiences he had from his birth to his death has been a subject to literary texts. In fact a prophet literature has been created around the features of Hz. Mohammed in classical Turkish poetry. In the na'ts which is one of the literary genres in which Hz Mohammed is discussed with his various features, it is remarkable that there are subjects of istimdat (defection, recourse) and istişfa (demanding for intercession) besides compliment of Prophet. From the points that Hz. Mohammed who helped his ummah when he was alive became a shelter for helpless people and that he would be occupying himself with the troubles of his ummah while everybody then occupying their own troubles and trying to save them, poets demand for help from him and want him to intercede them. In the parts of istişfa in which intercession has been demanded because of the various reasons such as abundancy of material and moral problem of the world, the feeling of sinfulness, the fear of being alone and helpless in the day of judgement, a certain discourse order is followed. While mentioning greatness, superiority and distinction of Hz. Mohammed, poet expresses his helplessness, loneliness, abundancy of his sins with a sincere tone. Besides he adds an aesthetical dimension to his feelings and ideas through various linguistic elements especially literary arts. In this work, through using the elements of language, genre and content what kind of an order the discourse is built on will be studied.

Key Words: Hz. Mohammed, na't, istimdat, istişfâ, discourse, order.

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ELAZIĞ
e-posta: bahirsalcuk@gmail.com

GİRİŞ

Dünden bugüne üzerinde en çok konuşulan kavramlardan biri de “şefaât” olmuştur. Şefaât kavramına yaklaşımların ve tartışmaların bugün de benzer şekilde devam ettiği görülmektedir.

Sözlükte “tek olan bir şeyi dengi veya benzeriyle çift hâle getirmek; birinin önüne düşüp işini görmeye çalışmak, işinin görülmesi için birinin aracılığını istemek” anlamlarındaki şef¹ (شفع) kökünden türeyen şefaât, “suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için birine aracılık etme”; terim olarak da ahirette peygamberlerin ve kendilerine izin verilen kimselerin müminlerin bağışlanması için Allah katında niyazda bulunmaları anlamına gelir (Alıcı 2010: 411).

Şefaât, birçok din, inanış sistemi ve kültürde yer almakla beraber nitelik ve biçim yönüyle farklılık gösterir. Yahudilikte, Hristiyanlıkta, Cahiliye dönemi Araplarında, İslam öncesi Türk toplumunda, Şamanizm’de farklı biçimlerde tezahür eden bir şefaât düşüncesinin varlığı söz konusudur. Aşkın ilâh anlayışı, ahiret inancı, ruhban sınıfı ile kutsal kişilere ve varlıklara (peygamberler, azizler, melekler) vurgu yapan dinî öğretilerde şefaât kavramı daha çok öne çıkmaktadır. Genellikle şefaât, ölmüş veya yaşayan kutsal kişiler vasıtasıyla dindarlar adına yahut günahı ve sevabı birbirine eşit durumdaki bir ruhun lehine, Tanrı katında özel bir müdahale ve af talebinde bulunma şeklinde gerçekleşir. Esasen birçok dinde ölmüş kutsal kişilerin öteki dünya için aracılık yapabileceğine ve şefaât istemek üzere onlara dua edilebileceğine, aynı zamanda ölümlerin arkasından yapılan duaların azaptan kurtarıcı gücüne inanılmaktadır (bk. Alıcı 2010: 411; Şahin 1998: 2-15).

İslam dininde şefaât hususu, Kur’an-ı Kerim’de ve hadis-i şeriflerde açık olarak ele alınmış olsa da kimi hususlarda ilk devirlerden itibaren başlayan ve bugün de devam eden tartışmalar söz konusudur. Şefaatin bir tartışma konusu olarak ortaya çıkışı, şefaatin varlığı noktasında değil nasıl gerçekleşeceği, kimlerin şefaât edeceği ve kimlerin şefaatten istifade edeceği hususlarında olmuştur (Akay 2012:53).

Kur’an-ı Kerim’de “şefaât” kavramı, 19 surede (Bakara, Nisâ, En’âm, A’râf, Yûnus, Meryem, Tâhâ, Enbiyâ, Şu’arâ, Rûm, Secde, Sebe, Yâsîn, Zümer, Mü’min, Zuhruf, Necm, Müddessir, Fecr), 31 yerde geçmekte olup bunların birinde sözlük anlamında (Fecr, 89/3), 13’ünde terim olarak şefaât şeklinde (Bakara, 2/48, 123, 254; Nisâ, 4/85 (iki kez); Meryem, 19/87; Tâhâ, 20/109; Sebe, 34/23; Zümer, 39/44; Zuhruf, 43/86; Müddessir, 74/48; Yâsîn, 36/23; Necm, 53/26), diğer yerlerde ise fiil ve isim kalıplarıyla yer almaktadır. Bu ayetlerden hareketle Allah Teâlâ’nın şefaât için izin vereceği kimselerin şefaât edebileceğini söyleyenler olduğu gibi şefaatin olamayacağını söyleyenler de vardır¹. Şefaati kabul edenler de, etmeyenler de Kur’an-ı Kerim’deki şefaatle ilgili ayetlerden hareket etmişlerdir. Şefaât meselesi hakkında İslâm âlimleri arasında yapılan tartışmalar sonucunda, temelde iki yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bir kısım âlimler, "büyük günah işleyenler hakkında şefaatin geçerli olmadığı" görüşüne dair ayet ve hadislerden deliller getirerek kıyamet günü peygamberler dâhil hiç kimsenin büyük günah sahiplerine şefaât edemeyeceğini; Ehl-i Sünnet âlimleri ise, bazı ayetleri, özellikle “Benim şefaatom, ümmetinden büyük günah işleyenler içindir.” hadisini ve başka bazı hadisleri delil olarak kullanarak şefaatin hak olduğunu ve başta peygamberimiz olmak üzere diğer peygamberler, melekler ve velilerin Allah’ın izniyle şefaât edeceklerini ifade etmişlerdir (Akay 2012:53; Kiraz 2011: 51-53).

¹ Kur’an’da kesin ve mutlak ifadelerle şefaatin olmayacağını ve ahiret gününde şefaatin fayda vermeyeceğini ifade eden ayetler: Bakara 48, 123, 254; Şu’arâ 100; Müddessir 48; Mü’min 18; En’âm 7, 51; müşriklerin putları şefaatchi olarak kabul etmelerindeki inançlarını yanlışlığını ifade eden ayetler: En’âm 94; Yâsîn 23; Rûm 13; Zuhruf 86; A’râf 53; Yûnus 18; bütün şefaatin Allah’a ait olduğunu, şefaatin ancak onun izni ve rızası ile gerçekleşebileceğini, Allah’ın izni ve rızası olmadan değil şefaatin, ahiret gününde bir söz dahi etmenin mümkün olmadığını belirten ayetler: Enbiyâ 28; Necm 26; Zümer 43-44; Bakara 255; Nebe 38; Yûnus 3; Meryem 87; Tâhâ 109; Sebe 23; Şu’arâ 100; En’âm 51; Tekvîr 17-19; inananların yaptıklarından dolayı sorumlu olduğunu ve fiillerine göre hesaba çekileceklerini bildiren ayetler: En’âm 132; Nisâ 123-124; Âl-i İmrân 182; Saffât 24-26; Müddessir 8; Fussilet 46; dolaylı da olsa, Hz. Peygamber’in şefaât edebileceği şeklinde yorumlanabilecek ayetler: İsrâ 79; Muhammed 479; Duhâ 5; Necm, 26 (Şahin 1998:33).

Şefaât kavramı hadislerde de yer alır ve şefaatin hem dünyevî hem uhrevî tarafının bulunduğu belirtilir. Kimlerin şefaât edebileceği, şefaatin hangi şartlarda gerçekleşeceği, şefaatten kimlerin istifade edebileceği, şefaatin dünyevî ve uhrevî açıdan gerçekleşme sınırı, şefaate erişmeye vesile olan davranışlar gibi konulara açıklık getirilir. Şefaât ile ilgili hadisler Buhârî, Müslim, Tirmîzî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel, Dârimî gibi muhaddislerin kitaplarında yer alır. Bu hadislerde söz konusu edilen şefaât, özellikle Peygamber efendimizin kıyamet günü şefaâtçi olacağı ile ilgilidir. Diğer şefaâtçiler (sıddıklar, nebiler, melekler, şehitler)'in şefaatine daha az ve bazen dolaylı olarak değinilmektedir. Hadislere göre başta Peygamber efendimiz olmak üzere bütün peygamberler, melekler ve salih kullar büyük günah işleyen müminlere şefaât edecektir. Yine hadislerde Cenab-ı Hakk'ın, özellikle bir duasını mutlaka kabul edeceğine dair her peygambere tanıdığı imtiyazı Resulullah'ın dünyada kullanmadığı, şefaât etmek amacıyla bunu ahirete bıraktığı ve Cenab-ı Hakk'a ortak koşmamak şartıyla büyük günah işleyen herkesin bundan yararlanacağı anlaşılmaktadır. "Benim şefaâtim ümmetinden büyük günah işleyenleredir", "Her peygamberin Allah katında makbul bir duası vardır. Bütün peygamberler bu duayı yapmakta acele ettiler. Ben ise kıyamet gününde ümmetime şefaât için sakladım. Ümmetinden şirk koşmadan ölenlere şefaât edeceğim." gibi hadisler de şefaât söz konusu olduğunda sıkça gündeme gelen hadislerdendir (Akay 2012:76; Yavuz 2010:412).

Hadislerden anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber'in ahiretteki ilk şefaati mahşerde gerçekleşecektir. Hesaba çekilmek üzere orada uzun süre bekleyen insanlar, hesabın başlatılmasını sağlamak için Hz. Âdem, Nûh, İbrâhim, Mûsâ ve İsâ'dan şefaât isteyecekler fakat o günün dehşeti karşısında kimse buna cesaret edemeyecek, sonunda Hz. İsâ bunu Hz. Muhammed'den istemelerini tavsiye edecek ve Resul-i Ekrem'in yapacağı şefaati Cenâb-ı Hak kabul edip hesabı başlatacaktır. Daha sonra Resulullah ilkin ümmetinden cennet ehli olanlar için şefaâtçi olacak, cehenneme giren günahkârlar için üç defa şefaât edecek ve bu sayede cehennemlikler buradan çıkarılıp cennete alınacaktır. Hz. Peygamber'in büyük şefaâtinden sonra her peygamberin kendi ümmetine şefaât edeceği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra meleklerin ve diğer salih kimselerin de kendilerine verilen yetki ölçüsünde şefaatte bulunacağı; onların şefaatiyle cehennemden çıkamayanları da bizzat Cenab-ı Hakk'ın rahmetiyle cehennemden çıkarıp cennete göndereceği ortaya çıkmaktadır (Akay 2012:93; Yavuz 2010:412-413).

Hadislerden hareketle İslami düşünce sisteminde beş çeşit şefaât bahis konusu edilir:

1-İnsanların mahşer meydanının dehşet ve şiddetinden kurtulmaları ve hesabın çabuk görülmesi amacıyla yapılan şefaattir. Hz. Peygamber'e ait bu şefaate "şefaât-i uzmâ" denir. 2- Bazı müminlerin sualsiz ve hesapsız cennete girmeleri için yapılacak şefaât. Böyle bir şefaate de sadece Hz. Peygamber sahip olacaktır. 3-Cehenneme gidecek bazı müminleri kurtarmak için yapılacak şefaât. Bu şefaati başta Hz. Peygamber olmak üzere peygamberler ve Allah'ın dilediği veli kulları yapacaklardır. 4-Cehenneme giren günahkâr müminleri cehennemden çıkarmak için yapılan şefaât. Hz. Peygamber, diğer peygamberler, melekler, veliler bu şefaatte bulunacaklardır. 5-Cennettekilerin derecelerinin yükseltilmesi için yapılan ve sadece Hz. Peygamber'in sahip olacağı şefaattir (Özçelik 2011: 91-92).

Hülâsa şefaât etme yetkisine sahip olan yalnızca Allah'tır. Hiçbir kimsenin kendiliğinden ve Allah'ın izni olmadan şefaât etmesi mümkün değildir. Allah Teâlâ bildirmemişse, şefaât edecek olanın durumu da, şefaât olunacak kimsenin durumu da bilinemez. Melekler de, peygamberler de gaybı bilemezler. Şefaât yetkisi tamamen Allah'a mahsus olup ancak Allah'ın bu yetkiyi dilediği peygamberlere, meleklerle ve bazı müminlere lütfetmesi sebebiyle onlar da şefaât etme yetkisine sahip olabilecekleridir. Şu kadar var ki, şefaât izni konusunda en yüksek makama sahip olacak peygamberin Hz. Muhammed olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü O, Allah tarafından, "âlemlere rahmet olarak gönderilmiş" ve en büyük makam olan "Makâm-ı Mahmûd" sahibidir (bk. Yüksel 27-31).

Kur'an'da müşriklerin şefaât umdukları varlıkların şefaât edemeyecekleri açıkça beyan edilmiş ve onların şefaât anlayışları kökünden reddedilmiştir. Dolayısıyla gerek cahiliye toplumunun, gerekse başka din ve inanç mensuplarının şefaât hususundaki batıl inançlarıyla kıyas edilerek

İslâm'daki şefaata inancının inkârı kabul edilemez bir durumdur. Ancak şu kadar var ki insanda var olan başkalarından yardım bekleme duygusu, doğru bir şekilde yönlendirilmediğinde insanı şirke götüren yanlış bir inanç hâline dönüşebilmektedir. Bu sebeple şefaati iyi anlamak, sınırlarını iyi bilmek, ifrat ve tefritten, tevhide aykırı inanç ve yorumlardan kaçınmak ve şefaatin her halükârda Cenab-ı Hakk'ın izin ve rızası dâhilinde olduğunu unutmamak gerekir (Akay 2012:323).

Na't Türü ve İstişfâ Bölümü

Müslüman milletlerin edebiyatlarında ilk dönemlerden itibaren Hz. Peygamber, derin bir saygı, sevgi ve özlemle anılmış; O'nun bedenî ve ruhi özellikleri, sözleri, mücadelesi kısaca doğumundan vefatına kadar geçen süre içerisinde yaşadığı hemen her şey edebî metinlere aksetmiştir. Türk edebiyatında da bilhassa klâsik Türk edebiyatında Hz. Peygamber'in vasıfları etrafında âdeta bir peygamber edebiyatı vücuda getirilmiştir. Klasik Türk şiirinde Hz. Peygamber, aşk derecesinde bir sevgi çerçevesinde ele alınmış bi'set-nâme, esmâ-i Nebî, gazavât-ı Nebî, hilye (şemâ'il), Kasîde-i Bür'e tercüme ve tahmisleri, kırk hadis, yüz hadis, mevlid, mirâciyye, mucizat-ı Nebî, na't, regâibiyye, sîret, şefâat-nâme, şemâil, tıbb-ı Nebevî gibi edebî tarz ve türlerle O ve O'na ait şeyler tasvir ve tavsif edilmiştir. Hz. Peygamber'le ilgili bu türler içerisinde en yaygın olansa na'tlardır.

Sözlükte bir şeyi överek anlatma, övgü anlamına gelen "na't", terim olarak özellikle Hz. Peygamber'i öven, ona duyulan saygı ve sevgiyi dile getiren edebî türdür. Diğer peygamberler, veliler, dört halife, din büyükleri hakkında yazılan şiirler için kullanılsa da na't, yaygın anlamda Hz. Peygamber'e duyulan muhabbet ve onun şefaatine nail olma arzusu ile yazılan şiirleri ifade etmektedir.² Genellikle manzum olarak kaleme alınan türün ilk örnekleri Arap edebiyatında görülür. Hz. Peygamber'in doğumundan asırlar önce onun geleceğini müjdeleyen şiirlerin yazıldığı bilinmektedir. Bu hususta bilinen ilk örnek Es'ad Ebu Kerîb el-Himyeri'ye aittir. Hz. Peygamber'in hayatta iken ilk methiyeyi Hicret'ten sonra El-A'sâ'nın söylediği kabul edilir. Ka'b bin Züheyr'in yazdığı "Kasîde-i Bürde" Hz. Peygamber için yazılan en meşhur şiirlerdendir. Bu şiire daha sonraki dönemlerde şerhler ve nazireler yazılmış ve bu şiir tahmis ve taştir edilmiştir. Fars edebiyatında na't yazma geleneğinin öncüsü Hâkim Senâyî'dir. Nizamî, Attâr, Sa'dî, Emir Husrev-i Dihlevî gibi İranlı şairler de tanınmış na't şairlerindedir. Türk edebiyatında *Kutadgu Bilig*, *Atabetü'l-hakâyık*, *Dîvân-ı Hikmet* bu türün örneklerinin görüldüğü ilk eserlerdir. Hüseyin Baykara, Ali Şir Nevâî, Şeybânî Han, Bâbü Şâh, Âşık Paşa, Şeyyad Hamza, Ahmedî, Zâtî, Hayâlî, Nev'î, Fuzûlî, Nef'î başta olmak üzere hemen her şair, na't türünde şiirler kaleme almıştır. Klasik Türk şiirinde Fuzûlî'nin "Su", Nef'î'nin "Sözüm", Şeyh Gâlib'in "Efendim" redifli na'tları oldukça meşhurdur. Divanların genelde tevhid, münacât, na't şeklinde tertip edildiği görüşü yaygın olsa da divanların hemen her bölümünde na't örneklerine rastlanabilir (bk. Çetişli 2012: 40-41; Selçuk 2015:117-118).

İslami dönem Türk edebiyatının ilk örneklerinden itibaren karşımıza çıkan ve özellikle klasik Türk şiirinde zirveye ulaşan na't geleneği, halk edebiyatında, âşık edebiyatında, tasavvuf edebiyatında ve Tanzimat sonrası edebiyatta da revaç bulmuş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Klasik Türk şiirindeki na't geleneğinde Hz. Peygamber'in büyüklüğü, âlemlere rahmet oluşu, seçkinliği dile getirilirken O'na duyulan derin sevgi, saygı ve hürmet de samimi bir dille ifade edilir, bütün olumlu ve kâmil sıfatları kendisinde topladığı ifade edilir. Şair, Hz. Peygamber'in büyüklüğünü, aziz oluşunu dile getirirken kendi küçüklüğüne, acizliğine, çaresizliğine vurgu yapar. Maddî ve manevî eksikliklerini, kusurlarını, hatalarını ve günahlarını dile getirir. Bütün noksan sıfatları kendinde topladığını ifade eder, en azından ona nispetle kendini hakir ve aciz gösterir. Bu çerçevede istimdât (sığınma, yardım dileme) ve "istişfâ" (şefaata talep etme) hususlarına yer verilir. Bu eksiklik ve aksaklıklardan dolayı içinde bulunduğu ruh hâlini tasvir eden şair, âdeta yanı başında gördüğü peygamberiyle dertleşmekte, nefis muhasebesi yapmakta, nefisini kınamaktadır. Şairin kendi iç dünyasını arz ettiği, nefis muhasebesi yaptığı şefaata dileme anlamına gelen ve birkaç beyitten oluşan "istişfâ" bölümlerinde Hz. Peygamber'e iltica edilir, ondan şefaata beklenir. Bu yönüyle na't, esasında

² Mesela Kilisli Zihni'nin "şefâ'at" redifli gazelinde şefaatin Şah-ı Nakşibendî'den istendiği ancak "Zihni-i giryemendî ol zâr-ı müstemendî/Yâ şâh-ı Nakş-bendî kıl mazhar-ı şefâ'at" (Şener 2014:117) şeklindeki makta beytinden anlaşılabilir.

Hız. Peygamber'in övüldüğü, diğere yandan şairin yerildiğı, kıyametin dehşet verici manzaralarının yansıtılarak okuyucuların uyarıldığı bir şiir türüdür.

Çalkantılı iç dünyasında yaşadığı sıkıntıları, ebedî olduğuna inandığı ve vefatından sonra da tıpkı yaşadığı dönemde olduğu gibi ümmetinin dertlerinden muzdarip olduğunu düşündüğü peygamberine, içtenlikle anlatan şairinin asıl korkusu bu geçici dünya değil, ebedî âlemin kapısının başında yapılacak olan sorgu anındaki dehşetli zaman dilimidir. Peygamberlerin bile kendi dertlerine düştüğü bu korkunç günde günah yükü altında iki büklüm olduğunu düşünen şairin yegâne dayanağı "Şefaatiim ümmetimden büyük günah işleyenleredir." diyen rahmet peygamberidir. Hayatta iken ümmetinin elinden tutmuş olan Hız. Peygamber'in, vefatından sonra da, son peygamber olması hasebiyle, bu rolünü manen ifa ettiğı, çaresizlerin sığınağı olduğu, mahşer gününde herkesin kendi nefisini kurtarma derdine düşeceği anda ümmetini kurtarma endişesini yaşayacağı ve günahkârlara şefaati edeceği inancından hareketle şairler, O'ndan yardım talep etmekte ve kendilerine şefaatiçi olmalarını dilemektedirler.

Başdan ayağa günâh ise Muhibbî derd-mend
Senden umar şefkati sensin kayuran ümmetin (Muhibbî G.2076/5)

Zihî şefi' ki gelmez ginâ şefâ' atden
Olursa ümmet-i bî-haddi cümle 'isyânı (Şehrî K.2/18)

Yine hayretde komaz ümmetini ser-gerdân
Eyler âb-1 keremi mahv-1 gubâr-1 âsâm (Eğribozlu İzzet Ahmed K. 1/79)

Bu duygu ve düşünceler bağlamında yazılmış na'tların istişfâ bölümlerinde geleneksel çerçevede teşekkül etmiş bir söylem düzeni mevcuttur. Dünyanın maddî ve manevî problemleri, günahkâr bir kul olma endişesi, kıyamet gününün dehşet verici tablosu; kalabalıklar içinde yalnız ve sahipsiz kalma korkusu; diğere taraftan Hız. Peygamber'in ümmetine düşkünlüğü ve çaresizlerin imdadına yetişeceği düşüncesi istişfâ bölümlerinde yaygın olarak işlenir. Şairin hesaba çekilmeden evvel kendini hesaba çekip nefis muhasebesi yaptığı; aczini, günahkâr hâlini peygamberine arz edip O'na iltica ettiğı istişfâ bölümlerinde Hız. Peygamber'in büyüklüğünü, üstünlüğünü, seçkinliğini dile getiren şair, bunun karşısında kendi acizliğini, yalnızlığını, günahlarının çokluğunu samimi bir dille ifade etmekte, başta edebî sanatlar olmak üzere çeşitli vasıtalarla duygu ve düşüncelerine estetik bir boyut katmaktadır. Bu nedenle na'tlar, genel anlamda düşünöldüğünde övgü merkezli; istişfâ bölümleri göz önünde bulundurulduğunda şairlerin, hem kendi günahkâr hâllerini hem de ümmetin perişan hâlini tasvir ettikleri yergi merkezli metinlerdir.

Na'tların istişfâ bölümlerindeki söylem düzenini söz ve anlam çerçevesinde ele alabiliriz.³

A. Söz Düzeni

İstişfâ bölümlerinde, samimi bir duruş sergileyen şairlerin edep ve tazim gereğı sanatkârlık gösterme arzusuna kapılmadıkları bu nedenle genelde ağır bir dil kullanmadıkları, zincirleme terkiplere fazla yer vermedikleri göröür. Na'tların geneline bakıldığında istişfâ bölümlerinde söz varlığının ortak özellikler arz ettiğı göröür. "Övgü, sevgi, yüceltme; acziyet, kınama; uyarma; şefaati dileme" kavramları etrafında yoğunlaşan istişfâ bölümlerinde söylemin şu göstergeler etrafında şekillendiğı göröür: Şairi/ümmeti ifade eden göstergeler, Hız. Peygamber için kullanılan göstergeler, şefaati kavramı için kullanılan göstergeler.

1-Şairi/Ümmeti İfade Eden Göstergeler

Şairi ve ümmeti ifade etmek için kullanılan göstergeler, sanatçının ve içinde yaşadığı toplumun Hız. Peygamber karşısındaki tutumunu yansıtan önemli bir husustur. Allah'ın ve Peygamber'inin men ettiğı olumsuzlukları üzerinde barındırdığını düşünen şair, suçluluk ve günahkârlık psikolojisi içinde hâlini samimi bir edayla dile getirmektedir. Hız. Peygamber'in büyük günah işleyenlere şefaati

³ Çalışmada yaklaşık yüz divan (basılı/elektronik ortamda) taranmış, beyitlerin alındığı divanlar kaynakça kısmında gösterilmiştir.

edeceği yönündeki hadisini de göz önünde bulundurarak nefsinı kınayan şair, kullandığı göstergelerle büyük günah işlediğini bu yüzden de affa mazhar olması gerektiğini vurgulamaktadır. Şair, kendi içler acısı hâlini dile getirirken çoğu zaman işi bireysellikten çıkarıp müntesibi bulunduğu ümmeti de dâhil eder. Bu yolla şair, ümmet olma bilincine vurgu yaparken diğer taraftan belki de günahkâr olanın sadece kendisi olmadığını da düşünerek teselli bulmaktadır. Şairlerin bu amaçla kullandıkları belli başlı göstergeler aşağıdaki gibidir.

Azgınlık/Taşkınlık	Suç/Günah/Utanma	Çaresizlik/Zayıflık
âsi(ler)/usât isyâniyân zulmet-i 'isyân	abd-i zelîl cürm cürm-i bî-kerân çirk esved garîk-i bahr-i günâh gark-ı lücce-i 'isyân gark-ı töhem gavvâs-ı deryâ-yı vebâl gedâ-yi ahkar-i âşüfte sâ mân giriiftâr-ı hevâ günâh güneh-âlûde günehkâr hatâ mest-i harâb-ı ma'siyet mücrim müstemend niyâza yüzü olmamak pür-cürm rû-siyâh rûy-ı siyeh-fâm sehv şerm siyâh-rûy-i hatâ siyeh-kâr ü tehî-dest-i 'amel şenâ'et tebehkâr yüzü kara olmak	âvâre bî-çâre bî-kes bimâr bî-nevâ çâker derd-mend fütâde gaflet garîb gedâ kemîne müflis nâ-çiz pür-yara

Gubâr-ı dergehün Vahyî-i **nâ-çîze** şefâ'at kıl
Giriiftâr-ı hevâ gark-ı töhemdür yâ Resûla'llâh (Vahyî G.14/6)

Siyeh-kâr ü tehî-dest-i 'amel dergâhınun şimdi
Ben oldum bir **gedâ-yi ahkar-i âşüfte-sâ mânı** (Arpaeminizâde Mustafa K.1/54-58)

Cürm ü isyânımıza gerçi nihâyet yoğ ise
Meslek-i Mustafavî üzre şefâat yok mu (Haşmet K.22/46)

Ol demde **usât-ı ümeme** irişe senden
Ol lutf-ı şefâ'at ki olur yâr-ı hakikat (Nâmî K.8/28-30)

2-Hz. Peygamber İçin Kullanılan Göstergeler

Şairler, dertlerini ve sıkıntılarını arz ettikleri Hz. Peygamber'i daha çok şefaat bağlamında tavsif etmektedirler. Bu durumu ifade eden şairler, genelde Hz. Peygamber'in "bağışlayıcılık, affedicilik, ümmetinin ve günahkârların imdadına yetişme" özelliklerine vurgu yaparlar. Şairin âdeta bütün olumsuzlukları üzerinde toplayan tipolojisinin aksine Hz. Peygamber her yönüyle mükemmel ve kusursuz bir portre şeklinde aksettirilir: Kendinden ziyade, ümmetini düşünen, af ve merhamet sahibi, imdada yetişen, makam ve mevki sahibi, yüceler yücesi peygamber.

Affetme/Bağışlama	Yardıma Yetişme	Makam/Söz Sahibi
dest-gîr-i mücrimân	çâre-sâz	dâver-i divân-ı mahşer
kefil-i 'inâyet-i tevvâb	dest-res	dâver-i iklim-i şefâ'at
mürüvvet kâni	mu'în-i güneh-pîşegân	dürri şefâ'at
sened-i cümle-i usât	mu'în	habîb-i Rabb-i Gafûr
şefî'-i gürûh-ı ehl-i va'id	mültecâ-yı 'âcizân	hâzin-i genc-i şefâ'at
şefî'-i rûz-ı vâ-veylâ		mesned-ârây-ı şefâ'at
şefî'		şâh-ı şefâ'at
şefî'-i her günehkâr		şefâ'at-hâh-ı ukbâ
şefî'-i ümem		şefâ'at issi
şefî'ul-müznibîn		şefâ'at-destgâh
şefî'ü'z-zünûb ve'l-evzâr		şefâ'at-medâr
şefî'-i ma'siyetkâr-ı ümem		şefâ'at kâni
şefkat kâni		şefâ'at ma'deni
ümmetini kayıran		şefâ'at menba'ı
zamîn-i tevbe		şefî'-i mahşer
		şefî'-i rûz-ı cezâ

Sen ol **muht-i kerem-lüce bahr-i rahmetsin**

Ki mevcen üzre felekler birer kemîne habâb (Kâmî K.3/35-44)

Rahmet-i âlem şefî'-i ma'siyet-kâr-ı ümem

Zât-ı pâk-gevherindir yâ Muhammed Mustafâ (Meşhûrî K.4/6)

Ey Şefî'u'l-müznibîn ey Rahmeten li'l-'âlemîn

Şefkatın subh u mesâ ister Nigârî bî-nevâ (Nigârî G.13/7)

Şefî'ül-müznibînâ mahşer eyyâmı ki düzahdan

Çeker her şü'le mücrim kasdına bir bî-emân hançer (Fuzûlî K.4/30)

Dâver-i divân-ı mahşer mültecâ-yı 'âcizân

Dest-gîr-i mücrimân şâh-ı şefâ'at-intişâr (Kilisli Zihnî K.2/40)

3-Şefaât Kavramı İçin Kullanılan Göstergeler

Şairler için büyük önem arz eden şefaât ile “su, deniz, gül bahçesi, sofrâ, şerbet, nur, ışık” gibi çeşitli kavramlar arasında münasebetler kurularak somutlaştırma yapılır. Şairin iç dünyasının derinliklerinde “arındırma, huzur verme, ilaç olma; tatlılık, aydınlık, yakınlık” gibi olumlu özellikler ifade eden şefaât kavramı, şairin muhayyilesinden metin düzlemine aşağıdaki göstergelerle renkli ve canlı bir biçimde aksetmiş olur.

Şefaâtle Bağdaştırılan Kavramlar	
âb-ı zülâl	nakd-i şefâ'at
bâb-ı şefâ'at	nûr-ı şefâ'at
câm-ı şefâ'at	pây-ı şefâ'at
deryâ-yı şefâ'at	ser-şâr-ı şefâ'at
evc-i iştifâ	şefâ'at merhemi
gülşen-i şefâ'at	şefâ'at pertevi
hân-ı şefâ'at	şefâ'at âbı/şefâ'at suyu
katre-i âb-ı şefâ'at	şefâ'at dâmeni
katre-i şerbet-i şefâ'at	şefâ'at eli
kef-i şefâ'at	şefâ'at kâni
kurta-i gûş-ı şefâ'at	tîmâr etmek
na'im-i şefâ'at	

Harîmün Ka'be nâmun Ahmed ü ben anda Hassân'am

Şefâ'at pertevin cismümde rahşân eyle sultânüm (Yakînî G.130/7)

Her biri teşne olup gelmiş iken cânı lebe

Gösterüp **câm-ı şefâ'atle** giderdün 'ataş (Muhîbbî G.10/30)

Hazretünden recâsı Vahyî'nün
Katre-i şerbet-i şefâ'at olur (Vahyî K.4/94)

Derdın urdı yüregime şerha şerha yaralar
Sen **şefâ'at merheminden** vir saram yâ Mustafâ (Ümmî Sinân K.12/13)

B. Anlam Düzeni

İstişfâ bölümlerinde anlam düzeninde dikkat çeken belli başlı hususlar şunlardır: Tazim, tahkir, tasvir, sanatlı söyleyiş.

a-Tazim

Şairler, kendisinden şefaatt diledikleri Hz. Peygamber'i yüceliğine sık sık atıfta bulunarak O'na tazimde bulunurlar. Dünya sultanı, makam ve mevki sahibi de olsa her şair, hükmü iki âlemde de geçerli sultanlar sultanı Hz. Peygamber'in kapısında boynu bükük, çaresiz suçlu bir kul görüntüsü çizer.

Günâhum çok yüzüm kare Muhibbî oldum âvâre
Şefâ'atle meger çâre idesin kapuna geldüm (Muhibbi G.1819/5)

Büyüklüğü, makam ve mevki sahibi oluşu, Cenab-ı Hak tarafından övülmüş olması dolayısıyla Hz. Peygamber, "efendi, sultan, sahip, şah, padişah" sıfatları ile nitelendirilir.

Bazı şiirlerde şefaati takdir eden Cenab-ı Hakk'a değil de aracı konumda olan Hz. Peygamber'e aşırı derecede odaklanma, O'na beşer üstü bir rol biçme ve ifrat derecesinde bir yüceltme düşüncesi de gözlenir. Bu şairane peygamber tasavvur ve algısı ancak aşk derecesindeki peygamber sevgisi, coşkunculuk, şairlerin duygusal kişilikleri ve şiir dilinin sembolik yapısı göz önünde bulundurularak anlaşılabilir. Aksi hâlde bu yaklaşımlardan bugün de olduğu gibi farklı olumsuz manalar çıkarılabilir. Bu bağlamda na't gibi türlerin didaktik değil lirik metinler olduğu gerçeği ve klasik şiirdeki methiyelerdeki mübalağalı dil ve anlatım tekniği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Hâzin-i genc-i şefâ'at seni kılmış İzid
Hiç kim yok ki sana olmaya âhir muhtâc (Fuzûlî G.48/3)

Ümmîdüm odur dergeh-i lutf u kereminden
Kim ide şefâ'at o vefâdâr-ı hakikat (Nâmî K.8/56)

Şefâ'at-destgâhâ pîşvâ-yı enbiyâ-câhâ
Eyâ nûr-ı vücûdî vâsıl-ı kurb-i vicâhîdür (Kâmî K.4/1)

Bu cürm-i bî-kerânuma dermân tapundadır
Lutf u şefâ'atüne çü yok hadd ü intihâ (Hamdullah Hamdî K.2/52)

Şefî'im ol beni redd itme bâb-ı lutfundan
Olunca rûz-ı cezâ yâ Muhammed-i 'Arabî (Şeref Hanım G.225/2)

Seninçün konaklandı çün kâ'inat
Şefâ'at suyundan sun âb-ı hayât (Ahmed Paşa K.2/25)

Şefî-i rûz-ı kıyâmet penâh-ı cümle-ümem
Kefil-i millet ü ümmet zamân-ı yevm-i haşûr (Yenişehirli Avnî K.10/16)

Şefâ'at kıl bana dâr-ı na'im-i lutfun it me'vâ
Niçe bir veyl-i gamda diyeyüm feryâd-ı vâ-veylâ (Âşık Çelebi K.1/25)

b-Tahkir

İstişfâ bölümlerinde şair, gücü nispetinde Hz. Peygamber'e övgüler dizerken kendisini de tahkir eder; hor, hakir, zavallı, çaresiz, sahipsiz gösterir, bütün olumsuz sıfatları kendisiyle ilişkilendirir. Bu tutum, Hz. Peygamber'in manevi büyüklüğü, Cenab-ı Hak nezdindeki değeri karşısında kendisini

sıradan bir insan gibi gören şairin psikolojisini gösterdiği gibi “şefaatin büyük günah işleyenlere” özgü olduğunu bilen şairin kendisini günahkâr gösterme çabasını da yansıtmaktadır.

Cürm ü 'isyânım biründür gerçi hadden serverâ
Sen şefâ'at kânısın geldüm sana şefkat uma (Muhıbbî G.4/6)

Katında birgün âh etdim **hatâ kıldım günâh etdim**
Suçum afveyleyip kılsa şef â't Mustafâ bârî (Usûlî G.131/6)

Sürüp bin şerm ile yüz âstâna Vahyî-i 'âsî
Cenâbundan niyâz eyler şefâ'at yâ Resû'lallâh (Vahyî G.20/7)

c-Tasvir

İstişfâ bölümlerinde şairler, kendilerinin ve ümmetin hâlini, Hz. Peygamber'in vasıflarını tasvir ettikleri gibi mahşer meydanını, hesabın görüleceği dehşetli zaman dilimini de tasvir ederler. Bütün insanların bir araya toplandığı, herkesin kendi nefsinin düşünüp canının derdine düştüğü, dehşet ve karmaşanın hükümran olduğu mahşer meydanı, şairane bir biçimde tablolştırılır.

İstişfâ bölümlerindeki tasvirlerde Hz. Peygamber'in şefî'ül-müznibîn oluşu, ümmetin günahkârlarına şefaate edeceği, diğer peygamberlerin “nefsî” (nefsim) deyip yalnızca kendilerini düşünecekleri dehşetli hesap gününde Hz. Peygamber'in “ümmetî” (ümmetim) diyerek kendine iman edenleri koruyup kollayacağı, “şefaate-i uzma” adı verilen en büyük şefaatin mercii olduğu dile getirilerek ondan istimdad dilenir (bk. Yeniterzi 1993:XXX). Bu yönüyle istişfâ, şairin dolaylı olarak okuyucusunu uyarıp yönlendirdiği bir görünüm de arz eder.

Şair-Hz. Peygamber Tasviri

Teşneyem çokdur günâhum sen mürüvvet kânısın
Umaram idüp şefâ'at viresin âb-ı zülâl (Muhıbbî G.11/6)

Kemâl-i ihtiyâc-i fakr ile dergâhuna geldüm
Ayaklandur meded nakd-i şefâ'atla bu nâlâm (Arpaeminizâde Mustafa K.2/86-89)

Rûz-ı mahşerde Şefî'ül-müznibînâ el-âmân
Eyleme bu Zihni-i 'abd-ı zelîlî şermsâr (Kilisli Zihni K.2/55)

Rûz-ı dil-sûz-ı kıyâmetde şefî' ol kuluna
Yohsa cürmüm ider üftâde-i nâr-ı âlâm (Eğribozlu İzzet Ahmed K. 1/76)

Mahşer Gününün Tasviri

Bir ayak üstine ol gün ki gele bin bir ayak
Umaram ide o sultân şefâ'at kat kat (Süheylî G.36/5)

Ol dem ki velîlerle nebîler kala hayrân
Nefsî deyü dehşetle kopa cümleden efgân

Ye's ile usâtın ola ahvâli perîşân
Destûr-ı şefâ'atla senindir yine meydân (Şeyh Gâlib Müs. 1/4)

Gelince nevbet-i teftîş Kâmi-i zâra
Olinca mülzim ü dem-beste-i su'âl ü cevâb

Gürûh-ı düzahiyâna katup zebânîler
İdince her biri ta'zîbe şiddet ile şitâb

Şefâ'atünle girîbânı eyleyüp tahlîs
'Înâyetünle ider gûşe-i bihişti me'âb (Kâmî K.3/35-44)

ç-Sanatlı Söyleyiş

Samimi bir dille kaleme alınan na'rlarda lirizm yönü ağır basmaktadır. Söz sultanı olan Hz. Peygamber'e hitap eden şairler, onun şanına layık söz söyleyebilmek, sözlerin en güzelini dile getirebilmek amacıyla olsalar da bunu tabii bir üslupla ortaya koymaya çalışmışlardır. Na'rlarda özellikle istişâ hususunun dile getirildiği mısralarda söyleme, edebî sanatlarla derinlik kazandırılmaya çalışılır. Sanat yapma endişesinden ziyade samimiyet ve muhabbetlerini ortaya koymaya çalışan şairler, özellikle "nida, istiare, teşbih, tenasüp, tezat, telmih" gibi edebî sanatlara sıkça başvururlar.

Klasik Türk şairleri, Hz. Peygamber'e karşılarındaymışçasına seslenirken O'na ait vasıflarla çeşitli kavramlar arasında münasebet kurmuşlar, bu amaçla da nida, teşbih, istiare sanatlarına başvurmuşlardır. Bunun yanında tarihî hadiseler, çeşitli ayet ve hadislere, mahşer gününe telmih yapmış, zaman zaman bazı gerçeklerden hareketle mübalağa sanatına başvurmuşlardır. Böylece şairler duygu, düşünce, arzu ve isteklerini edebî bir söylem çerçevesinde dile getirmişlerdir.

Nida-Teşbih

Şefî'ül-müznibînâ mahşer eyyâmı ki dûzahdan
Çeker her şu'le mücrim kaskına bir bî-emân hançer (Fuzûlî K.4/30)

Nida-Telmih

Eyâ mu'în-i beşer rahm kıl fütâdelere
Şefâ'at âyeti şânunda çünkü münzeldür (Adlî G.3/6)

Teşbih-Nida

Şefî'im ol beni redd itme bâb-ı lutfundan
Olunca rûz-ı cezâ yâ Muhammed-i 'Arabî (Şeref Hanım G.225/2)

Teşbih

Bihîşt ta'biyedir gülşen-i şefâ'atinin
Misâl-i nefha-i gül feyz-i intisâbında (Nailî-i Kadîm K.3/38)

Teşbih-Tezat

Şefâ'at âbî ile yu sefid it
Günâhumdan yüzüm olmaya esved (Muhîbbî G.23/3)

Teşbih-İstiare-Nida

Fakîrin 'Aynî'yim hân-ı şefâ'at ârzûsuyla
Der-i ihsânı çaldım dest-gîr ol yâ Resûla'llâh (Antepli Aynî G.176/1)

Teşbih-Mübalâğa

Gül-i ma'âsî-i dûzah-fürûzumı kılasın
Kef-i şefâ'at ile gonca-i İrem-gülzâr (Şehrî K.3/57)

Mübalâğa

Zâtında şefâ'at o kadardur ki dilerse
Bir nazra ile mahv-ı zünûb-ı ümem eyler (Yenişehirli Avnî K.7/43)

Dûzah-ı hicrânına bin kerre gördi yandüğüm
Ben günehkâra şefâat itmedi âslâ Nebî (Hayretî G.464/4)

Kemîne katre-i âb-i şefâ'ati eyler
Şivâz-i nâr-i cahîmi füsürde-tâb-i humûd (Arpaeminizâde Mustafa K.1/35)

Teşbih-Mübalağa-Nida

Gubâr-ı dergehün Vahyî-i nâ-çîze şefâ'at kıl
Giriftâr-ı hevâ gark-ı töhemdür yâ Resûla'llâh (Vahyî G.14/6)

Teşbih-Nida

Şefî'-i her güneş-kârâ resûl-i pâk-kirdârâ
Gürûh-i enbiyâ vü evliyânun şâh-i zî-şâmı (Arpaeminizâde Mustafa K.2/59)

Tezat-Nida-Tenasüp

Olubdur va'd- dermân-ı şefâ'at derdmendâne
Benim dermânde muhtâc-ı devâyım ya Resu'lallâh (Harputlu Rahmî, K.2/7)

Mübalağa-Tenasüp-Teşbih

Sen ol muhît-i kerem-lücce bahr-i rahmetsin
Ki mevcen üzre felekler birer kemîne habâb (Kâmî G.3/35)

Telmih-Teşbih

N'ola olduysa Halîlu'llâh'a âteş gülsitân
Sen şefâ'atle idersin dûzahı huld-ı berîn (Âşık Çelebi K.11/43)

Sonuç

Na'tların “şair-peygamber ve şefaât” kavramları etrafında teşekkül eden istişfâ bölümlerinde ortak konu ve temanın belirleyici olduğu bir söz ve anlam düzeni mevcuttur. Hz. Peygamber'in bütün üstün sıfatlarıyla övüldüğü, şairin de bütün olumsuz sıfatlarla tavsif ve tasvir edildiği birkaç beyitten oluşan istişfâ bölümlerinde gelenek çerçevesinde oluşmuş bir söylem düzeni söz konusudur.

Söz düzenine bakıldığında ortak göstergelerin varlığı dikkat çeker. Daha çok, “şair, peygamber ve şefaât” kavramları etrafında şekillenen göstergeler hemen her şairde benzer göstergelerle yansıtılmaktadır. Bu göstergeler; şairin kendisini, bazen de ümmeti anlatırken kullandığı ve çoğu zaman olumsuzluk anlamlarıyla öne çıkan göstergeler; Hz. Peygamber'i isim ve sıfatlarıyla dile getiren, üstünlük ve olumlu anlam ifade eden göstergeler, şefaât kavramını çeşitli olumlu kavramlarla ilişkilendiren göstergeler şeklinde tasnif edilebilir.

Anlam düzeni açısından istişfâ bölümlerinde “tazim, tahkir, tasvir ve sanatlı söyleyiş” söz konusudur. Kur'an'ın kendisini övdüğü seçkin ve mükemmel bir insan olan Hz. Muhammed'e tazim söz konusuyken ona layık bir ümmet olmadığını düşünen şairin kendi nefsinin tahkir ve tezyif söz konusudur. Dolayısıyla şair, O'nu şiir dilinin imkânlarının el verdiği ölçüde yüceltmekte kendisini aksine bayağı göstermektedir. Günahkâr ve aciz bir varlık olduğunu düşünen şairin yapabileceği tek şey, Cenab-ı Hak'la ümmet arasında elçilik yapmış ve peygamberliği kıyamete kadar geçerli, merhamet ve şefkat abidesi Hz. Peygamber'e iltica etmektir. Şair, kendi hâlini, Hz. Peygamber'in üstün vasıflarını, ümmetin durumunu, şefaatin gerçekleşeceği mahşer meydanını canlı ve renkli tasvirlerle yansıtmaya çalışır. Duygu ve düşüncelerini dile getirirken şiir dilinin en önemli unsurlarından olan edebî sanatlar yardımıyla da sözünü sıradanlıktan kurtararak zengin, lirik ve sanatlı bir söylem düzeni oluşturur.

Kaynakça

AKAY, Akif (2012), *İslam İnançında Şefaât*, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ALICI, Mustafa (2010), “Şefaât” md., *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, s.411-412.

ÇETİŞLİ, İsmail (2012), *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, Ankara: Akçağ Yay.

Muhammed Fuad Abdülbaki (1990), *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfazi'l-Kur'ani'l-Kerîm*, İstanbul: Çağrı Yay.

KİRAZ, Celil (2011), “Suyûtî'nin Beyzâvî Hâşiyesi, Şâmî, Hoca-zâde ve Zebîdî'nin Risâleleri Bağlamında Hz. Peygamber'in İsmeti, Fazileti ve Şefaati Tartışmaları”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 20, S.1, s.29-57.

ÖZÇELİK (2011), “Hadislere Göre Günahların Bağışlanma Yolları II”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 35, s.81-101.

SELÇUK, Bahir (2015), “Edebî Türler ve Tarzlar”, *Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu*, İstanbul: Kesit Yay.

ŞAHİN, Mehmet Kenan (1998), *Kur'an ve Hadislerde Şefaât*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YAVUZ, Yusuf Şevki (2010), “İslam'da Şefaât” md., *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, s.412-415.

YENİTERZİ, Emine (2013), *Türk Edebiyatında Na'ıtlar*, Ankara: TDV Yay.

YÜKSEL, Emrullah (2002), “İslam'da Şefaât Yetkisi”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.5, s.17-31.

Divanlar

Basılı Divanlar

Adlî Divanı (2008), (hzl. Yavuz Bayram), Amasya.

Ahmed Paşa Divanı (1992), (hzl. A. Nihat Tarlan), Ankara: Akçağ Yay.

Eğribozlu İzzet Ahmed Divanı (2013), (hzl. Nazmi Özerol), Malatya: Serhat Matbaacılık.

Fuzûlî Divanı (1990), (hzl. Kenan Akyüz vd.), Ankara: Akçağ Yay.

Kilisli Zihni Dîvânı (2014), (hzl. Hasan Şener), Ankara: Grafiker Yay.

Muhibbî Divanı (1987), (hzl. Coşkun Ak), Ankara: KBY.

Şeyh Gâlib Divanı (1994), (hzl. Muhsin Kalkışım), Ankara: Akçağ Yay.

Usûlî Divanı (1990), (hzl. Mustafa İsen), Ankara: Akçağ Yay.

Metin Bankası Projesi'nde Yer Alan Divanlar (<https://groups.yahoo.com/neo/groups/metinbankasi/info>)

Antepli Aynî Divanı, (hzl. Mehmet Arslan).

Âşık Çelebi Divanı, (hzl. Filiz Kılıç).

Haşmet Külliyyatı, (hzl. İsmail Hakkı Aksoyak).

Harputlu Rahmî Divanı, (hzl. Naci Onur).

Hayretî Divanı, (Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri).

Kâmî Divanı, (hzl. Ali Yıldırım).

Nailî-i Kadîm Divanı, (hzl. Haluk İpekten).

Nâmî Divanı, (hzl. Ahmet Yenikale).

Nigârî Divanı, (hzl. Azmi Bilgin).

Süheylî Divanı, (hzl. Esat Harmancı).

Şehrî Divanı, (hzl. Şener Demirel).

Şeref Hanım Divanı, (hzl. Mehmet Arslan).

Ümmî Sinan Divanı, (hzl. Azmi Bilgin).

Vahyî Divanı, (hzl. Hakan Taş).

Yakînî Divanı, (hzl. Ömer Zülfe).

Yenişehirli Avnî Divanı, (hzl. ?) .

Kültür Bakanlığı, e-kitap (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78354/divanlar.html>)

Arpaeminizâde Mustafa Efendi Divanı, (hzl. Fatma Saiha Kutlar).

Hamdullâh Hamdî Divanı, (hzl. Ali Emre Özyıldırım).

Meşhûrî Divanı, (Yaşar Aydemir-Halil Çeltik).